

DE BRIL VAN OLDENBARNEVELT DOOR JOH. F. SNELLEMAN.

In het laatst van 1912 heeft Van Stockum's Antiquariaat te 's Gravenhage een lijvigen auctie-catalogus doen verschijnen, waarin men, onder no. 1939, vermeld vindt een merkwaardig exemplaar van het boek van Corn. Bosch, *Historie van het leven en sterven van . . . Johan van Olden-Barnevelt . . . Gewesen Advocaet van Hollandt, etc. Waerachtelijck beschreven door een Liefhebber der Waerheyt.* (Rotterdam) In 't Jaar onses Heeren, Anno 1648, 4°.

Wat in 't bijzonder mijne aandacht trok in dezen eersten druk van het boek, dat waren de teekeningen die het bevat, waarvan er een in den catalogus aldus omschreven wordt: „Op den bril van v. O. 6 regel.vers van D. Smits, m. afb. v. d. bril. Teek. in O. I. inkt en het portret van Smits”. Sedert langen tijd eigenaar van den bril van Oldenbarnevelt, was ik vooral nieuwsgierig naar de afbeelding daarvan die bijna twee eeuwen oud is.

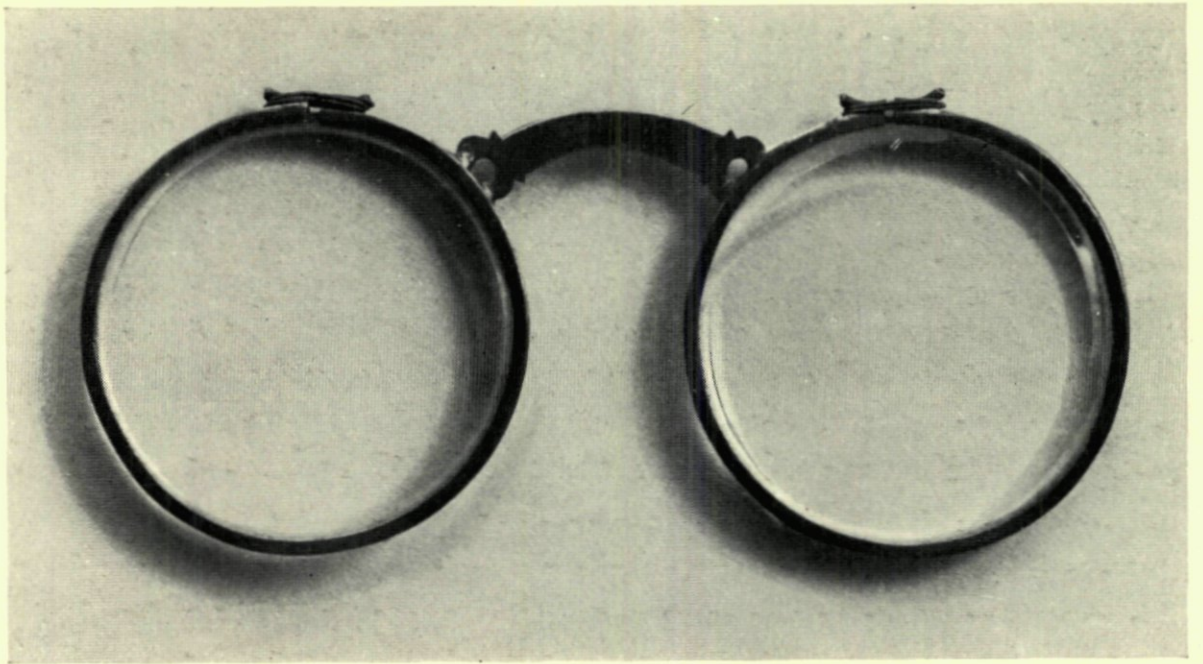
Het boek is 25 November 1912 op de auctie gekocht door den heer A. M. Tromp van Holst te Amersfoort, en hij gaf 't ten geschenke aan de Oudheidkundige Vereeniging Flehite aldaar. Zooals men weet is Oldenbarnevelt te Amersfoort geboren, en het museum der Vereeniging bezit vele merkwaardige dingen die op 's Lands Advocaat betrekking hebben. Onder meer zijn stok, den „stok en stut, die geen verrader, Maer 's vrijdoms stut en „Hollands Vader, Gestut (heeft) op dat wreed schavot”. En vele portretten, zoomede boeken.

Door welwillende tusschenkomst van den heer Tromp van Holst kreeg ik een copie van de teekening en een afschrift van het vers; het blad papier met vers en teekening is ingevoegd tusschen de bladzijden 246 en 247 van het boek, tegenover het zoo-even vermelde portret van Smits, dat ook tot de bijzondere bijlagen van dit exemplaar der *Historie* behoort.

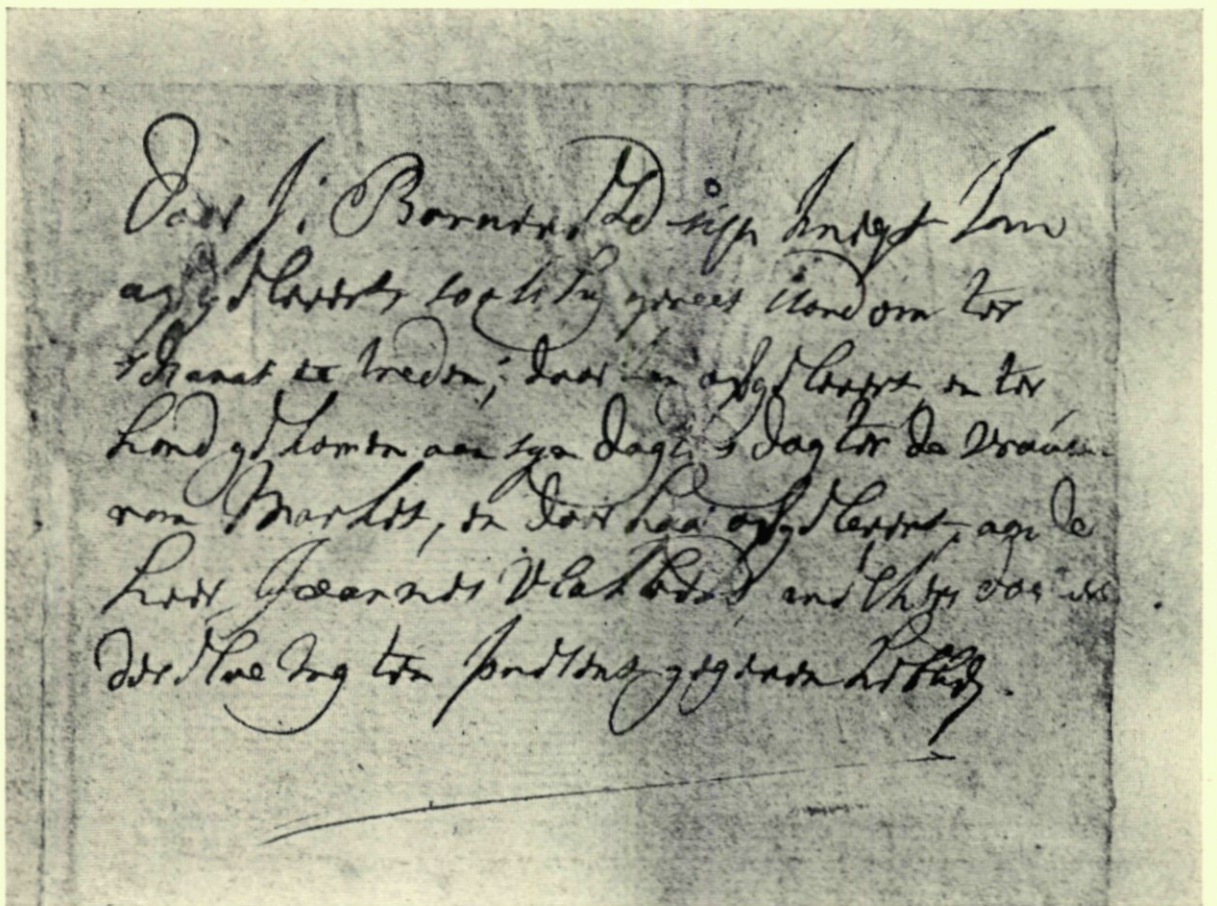
Smits vertoefde op deze aarde van 1702 tot 1752 en had den bijnaam „stroompoëet, dien hij dankt aan zijn gedicht op den Rottestroom, dat twee jaar voor zijn dood het licht zag. Nik. Versteeg heeft zijn leven beschreven en noteert o.a.: „in zyne vroege jeugd al werd hij verslingert op loffelyke Kunsten”. En een ander dicht, iets hoffelijker, al zijn bewondering aaneen in

126

DE BRIL VAN OLDENBARNEVELT OP $\frac{2}{3}$ VAN DE WARE GROOTTE

OPSCHRIFT VAN HET PAPIER, WAARIN DE BRIL VROEGER
BEWAARD WERD, ZIE BLZ. 128 BOVENAAN

deze weinige woorden: „'t is Vondel zelf, in dezen Zoon herboren”. Zij die verzen van Smits wenschen te lezen, hebben te vragen naar zijne Gedichten, in 1740 uitgegeven, en Nagelaten Gedichten I-III, 1758—1764. W. Kloos heeft in „Een daad van eenvoudige rechtvaardigheid” (Amst., Van Looy, 1909) over dezen herboren Vondel geschreven.

Het vers met bovenschrift bij de teekening van den bril luidt aldus:

Op den bril

Van den Heere Ian van Oldenbarneveldt
nu toebehorende den Heere Iohannes de Roever
thans door Erffenis aan Iacobus Regenboog

toen vader Barneveldt zijn diep doordringende oogen
schier blind gekeken had tot heil van 't vaderland
hebt gij ze, o dierbre bril, gesterkt met nieuw vermogen
opdat het staatsgebouw door hem bleve in zijn stant
had Mourits als die heldt maar eens door u gekeken
zijn bloeddorst waar' ons nooyt op 't hofschavot gebleken.

A^o. 1735

Dk. Smits.

De teekening in O. I. inkt is blijkbaar gemaakt naar den bril in mijn bezit, maar de teekenaar heeft den afstand tusschen de beide glazen verkleind tot 8 millimeter, wat zelfs voor een kinderneusje te weinig is; bij den bril bedraagt die tusschenruimte 18 millimeter; door deze fout is de beugel die de glazen bijeenhoudt op de teekening meer gekromd dan bij den bril zelven, waarvan bijgaande afbeelding een afdruk van de foto vertoont op $\frac{2}{3}$ van de ware grootte.

Bij den bril behooren de volgende geschreven berichten:

1. de zeven regels schrift die de andere afbeelding te lezen geeft; het papier waarop zij geschreven zijn is 20 cM. breed en 17 hoog, en heeft, blijkens de vouwen, zeer langen tijd gediend om den bril te bewaren. Een gemakkelijk leesbare transcriptie vindt men sub 2. Het schrift van deze zeven regels is, volgens den Rotterdamschen archivaris, dr. E. Wiersum, „van de grens van de 17de en 18de eeuw”, maar „natuurlijk is het schrift moeilijk op een kwart eeuw na te dateeren.”

2. (in zeer net handschrift):

Bewijs van de Echtheid der Bril
Des Here Johan van Oldenbarneveld.

Door J: Barneveld zijn Knecht Jan afgeleverd, zo als hij gereet stond om ter schavot te treden; door hem afgelevert, en ter hand gekomen aan zijn dogters dogter de Vrouwe van Market ¹⁾, en door haar afgelevert, aan de heer Joannes Vlakveld, en welken dogters der zelve mij * ten present gegeven hebben.

* Mij, is de Heer Joannes de Röever zijnde te dier tijd Leeraar der Remonstranten te Haarlem; zijnde dit bijleggende bovenstaande geschrift door genoemde Do. Joannes de Röever eigenhandig geschreven. Verder

Bovengemelde Heer Joannes Vlakveld was in zijn leven zeer beroemd Medicijnmeester te Haarlem; Overleden den 25 September 1684. Nalatende een Zoon en Twe Dogters; welke Zoon eerst gestorven zijnde, daarna Maria Vlakveld, den 24. April, 1734 te Haarlem, en aldaar begraven. En laatstelijk Josina Vlakveld, gestorven 19. Januari, 1738 te Haarlem, en aldaar begraven.

Do. Joannes de Röever te Amsterdam beroepen zijnde heeft in 't laast van 't jaar 1738 aldaar zijn intrede gedaan als Leeraar bij de Remonstranten te dier plaatse; en aldaar Overleden den 9 Januari 1763. Makende mij Jacobus Regenboog enige Erfgenaam van zijn Ed^t. nagelate goederen en dus ben ik aan die Bril gekomen.

Amsterdam 11 Meij 1775. Jacobus Regenboog.

Den naam Jac. Regenboog vindt men in de aantekening bij den titel van het boek in Van Stockum's catalogus. Daar staat te lezen: „Tevens bijvoegingen in keurig H. S. van Jac. Regenboog, w.o. 22 bladz., die toen het boek gedrukt werd „„door de Schout en zijne dienders van Regeeringswege zijn weggenomen””, zooals dit uitvoerig door den auteur wordt medegedeeld op blz. 73.”

Van Jacobus Regenboog is de bril overgegaan op Reyer Regenboog. Hoe deze twee elkander bestonden, weet ik niet; de eerste was een Amsterdammer, de andere een Rotterdammer; Reyer was niet de zoon van Jacobus, maar van Krijn Regenboog, pennenbereider, en Maartje de Wilde, beiden te Amsterdam overleden. Reyer, rentenier en weduwnaar van de te Amsterdam geboren Johanna Geertruida Mullaard, is 26 Feb. 1814 te Rotterdam kinderloos gestorven in het huis no. 32 aan den Goud-

---

1) De weduwe van Adriaan van der Mijle werd in 1663 door koop vrouwe van Marquette.

schen Singel. Blijkens een mij toebehoorend diploma was hij lid der Vaderlandsche Societeit aldaar; het is in koperdruk uitgevoerd behalve de geschreven namen van het lid en den secretaris, op groene zijde geplakt, en werd opgerold bewaard in een kokertje van schildpad met koperen montuur.

Reyer Regenboog vermaakte den bril aan zijne huishoudster Maria Agnes van Boekel, weduwe Dupont, 20 Juni 1845 te Overschie overleden. Van haar ging de bril over op haar eenig kind Jacobus Petrus Dupont, geboren te Boxmeer 5 Dec. 1787, later horlogemaker te Rotterdam, en aldaar overleden 17 Mei 1867. Uit diens nalatenschap is de bril gekomen aan een zijner zoons, Franciscus Jacobus Dupont, med. dr. te Rotterdam. Bij zijn overlijden op 2 Feb. 1891 kwam de bril in het bezit zijner weduwe, mevrouw Josepha Wilhelmina Louise Dupont, geb. Dames, en van haar kreeg ik in December 1892 den bril en de begeleidende papieren ten geschenke.

De afbeelding toont zijn uiterlijk; de groote, ronde glazen zijn, zooals ook uit die afbeelding blijkt, aan den buitenkant schuin bijgeslepen (biseauté) en hebben, volgens den oogarts dr. C. H. Hazewinkel te 's Gravenhage, een sterkte van positief 3 dioptriën; blijkbaar, schrijft deze, na het onderzoek dat ik aan zijne welwillendheid te danken heb, is de gezicht-scherpte van v. O. op hoogen leeftijd normaal geweest. Het montuur is van zilver. Uit talrijke afbeeldingen in Dr. Emil Bock, „Die Brille und ihre Geschichte, Wien 1903”, blijkt, dat deze soort brillen zonder veer en onbevestigd op den neus bleef hangen; het bezwaar dat dit wankelbaar evenwicht opleverde werd soms ondervangen door het vastmaken van den beugel aan de binnen-voorzijde van hoed of muts; deze manier, reeds in de tweede helft van de 15de eeuw beschreven, werd nog gevolgd in het eerste vierde gedeelte der 19de. In het Germania-museum te Nürnberg bewaart men een handschrift, waaruit omtrent de eerste brillen veel te leeren valt; het is van 1600 en afkomstig van de Regensburger Brillenmacher-ordnung; in den aanvang waren het plomp gemonteerde, groote glazen, door een beugel van grof maaksel verbonden; men noemt ze „poglete Parillen” of beugelbrillen; de „Feder Parille”, de knijper, kwam later, had oorspronkelijk niet een veerenden beugel, maar aan den buitenrand van ieder glas was een veerende halve cirkel vastgemaakt, waarvan het losse eind

tot den binnenkant doorliep. Tot in de 18de eeuw zaten alle brillen onvast en dus slecht, vandaar dat men op prenten en schilderijen vaak een persoon afgebeeld ziet die met de hand zijn bril op diens plaats houdt, of iemand wiens bril naar voren geschoven en in de wangplooiën is blijven hangen. Het is geen wonder, dat in den aanvang men ertegen opzag een bril te dragen. Bock noemt ze „höchst unförmliche Vorrichtungen, welche unangenehm auf-, fielen, und so noch desto mehr die Aufmerksamkeit auf ein körperliches Gebrechen lenkten". De brillen met de lange, dunne en toeklappende pennen ter weerszijden, die op en achter de oorschelpen rusten, zijn later gekomen en hebben zich ontwikkeld uit een montuur van hout of van leder, waarmede de beugelbrillen door middel van koorden aan het hoofd bevestigd werden. Oorspronkelijk zullen die toestellen geleken hebben op chauffeursbrillen. Uit hoofde van het vastbinden heette men deze nieuwigheid uit den ouden tijd Bindspiegel of Pindtspiegel: de zijpennen die nu zeer dun zijn, waren in den beginne grof, gewoon smeedwerk; tegen het einde der 18de eeuw kwam hierin verbetering.

Heeft Oldebarnevelt gebrild? Daar zullen er zijn die meenen, dat een antwoord op deze vraag een geschikt begin van dit opstel ware geweest. Voor de hand lag het zoeken naar een portret van Oldenbarnevelt met een bril, hetzij op zijn neus of in zijn wangplooiën gezakt of in zijn hand, dan wel op een nabijstaande tafel. Dit onderzoek te Amersfoort, in het Rotterdamsche Gemeente-archief, in 's Rijks Prentenkabinet heeft tot niets geleid; tot niets anders dan deze uitkomst, dat alle portretten van Oldenbarnevelt teruggaan naar het eenige portret uit zijn tijd door M. van Mierevelt, dat zich in het Rijksmuseum bevindt (n°. 1587 van den catalogus van 1914), gegraveerd door W. J. Delff in 1617, en waarvan het Louvre eene herhaling bezit.

Evenmin kreeg ik op de vraag een antwoord door het zoeken naar een bril ter plaatse waar misschien daarover iets zou kunnen gezegd zijn, o.a. in het verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, geschreven door zijn knecht Jan Francken (overgedrukt uit de kroniek van het Historisch genootschap te Utrecht, XXX jaarg. 1874) en in de Mémoires de Madame de Barneveldt.

Een paar jaar geleden, in het opstel van dr. E. Wiersum over „De ring van Oldenbarnevelt" in het Rotterdamsch Jaarboekje 1916, hebben we gelezen, dat het den Rotterdamschen archivaris

onwaarschijnlijk vóórkomt dat Oldenbarnevelt op het laatste oogenblik over zijn ring of ringen beschikt heeft (bl. 81).

In het geheel niet onwaarschijnlijk dunkt mij, dat Oldenbarnevelt „zo als hij gereet stond om ter schavot te treden”, hetgeen beteekenen kan „toen hij zich gereed maakte om naar het schavot te gaan”, zijn bril aan Jan Francken gegeven heeft. Omtrent de herkomst van den bril laten de documenten m.i. geen twijfel bestaan.

EEN ROTTERDAMSCH E PASQUINO.

Schijnt, dat Aelbrecht Jacobsz. Tromper in de maent January lestleden (1581) seker gedicht met groote letteren in een bordeken doen schrijven ende openbaerlicken voor sijn huysinge staende opte Hoochstraet binnen deser stede genaemt Antwerpen doen stellen heeft, luydende t selfde gedicht aldus:

Die nae hoochheyt stect off alle diensten is begerich,

Is de mensch vergeet off sijn alle diensten smerich.

Ende alsoo uyte qualiteyt van den persoon van den verweerder (Tromper), die bij tijden van de tijrannische regeringe van den hartoge van Alba burgemeester ende vroetschap deser stede geweest ende naemaels van allen officiën verlaten is, zeer wel te verstaen es, dat t selfde gedicht bij hem gepractiseert ende eenen yegelycken voor oogen gestelt es jegens die jegenwoordige Regeeringe ende Regenten van den Lande van Hollandt ende deser Stede . . .

Soo heeft de experientie oick geleert, dat eenige dagen nae t opstellen van vorsegd gedicht daerop by ander gedicht geantwoort, ende die saecke in sulcken state gebracht es geweest, dat sonder de voorsichticheyt van de magistraten deser stede daeruyt niet anders dan seditie en oproer gevolcht soude hebben, Welcke magistraten om alle inconvenienten te verhoeden den verweerder ontboden ende belast hebben gehadt, t vorsegde bordeken aff te breken ende in haeren handen opt raedthuys te leveren.

Crimineel Santentieboek I fol. 161¹⁰.